

UDK 37.018.3(407.4)
371.125(497.4)
Stručni članak

JOŽE SLANA*

SAVJETODAVNI RAD ODGAJATELJA U UČENIČKOM DOMU

Današnje vrijeme karakteriziraju brze promjene koje se odražavaju u obiteljima, u ulozi znanja, u ulozi škole i učitelja, kao i u ulozi odgajatelja u učeničkom domu. Uvjeti odrastanja i mogućnosti za ulazak u svijet odraslih promijenili su se, više je novih rizika i nesigurnosti.

Unatoč promjenama neke se temeljne razvojne zadaće razdoblja djetinjstva nisu znatno promijenile. Mladež mora razviti svoj identitet i naći samostalni put u život. Važnu ulogu pri tome imaju škola i učenički domovi, koji za vrijeme školovanja mogu mladeži ponuditi podršku u prelaženju raznih prepreka koje donosi odrastanje. Školska iskustva i iskustva života u učeničkom domu, bitno utječu na odnos učenika i odgajatelja, kao i vršnjaka, na njihove reakcije, prepoznavanje emocija, oblikovanje socijalnih odnosa, vrijednosti, prihvatanja normi, oblikovanju identiteta. Učenici od odgajatelja očekuju pomoć, savjet kada se nađu pred problemima, konfliktima, odlukama.

Radi se o prihvatanju koncepta po kojemu bi odgajatelja učenik zanimao kao osoba koju će savjetovati, pomagati joj pri rješavanju problema, uvijek poštujući osnovno polazište savjetodavnoga načela – savjet ponuditi onda kada ga učenik zatraži.

Savjetodavna uloga je zahtjevnija, odgajatelji moraju za nju biti dobro osposobljeni. Za takve zadatke mogu se osposobljavati na dodiplomskom studiju, a pogotovo trebaju pomoć kroz stručno usavršavanje kako bi dobili potrebne sposobnosti za učinkovito savjetovanje.

UVOD

Svi koji radimo u učeničkim domovima, želimo da se učenici osjećaju prihvaćenima i sigurnima, da bismo im omogućili što kvalitetniji boravak u domu. Sve više energije ulažemo u podizanje kvalitete i učinkovitosti odgojno obrazovnoga rada, u oblikovanje prepoznatljivoga programa rada, koji proizlazi iz potreba učenika i zadovoljava ih. Uglavnom su nam otvorene brojne mogućnosti, ali i zadana velika odgovornost jer moramo tražiti što učinkovitije načine kako bismo što bolje ostvarili brojne i raznovrsne zadaće. Pomoć pri učenju jedna je od važnijih, ali ne i jedina zadaća koju, mi odgajatelji, nastojimo raditi što kvalitetnije.

Odgojni elementi odgajateljeva rada područje su kojemu pridajemo veliku važnost, istovremeno je to područje jako zahtjevno, zamorno pa i problematično. Nemoguće je odrediti granice početka i kraja odgajateljeva rada. U radu s učenicima na osobnoj razini, Odgajatelj se susreće s mnogobrojnim pitanjima koja mogu biti povezana s teškoćama, ali i s ugodnijim zadaćama. U odgoju možemo biti uspješni ako nastojimo poštivati

* Mr. sc. Jože Slana, Đački dom Lizike Jančar, Maribor

različitosti pojedinaca i grupe. Poštivanje različitosti i osobnosti pojedinca može ukloniti okvire ukalupljenoga odgojnoga rada. Svaki pojedinac ima posebne sposobnosti kojima teži i tome želimo prilagoditi odgojni rad. Učenika želimo upoznati kao pojedinca, pratiti njegov napredak, pokazati mu da nam se može obratiti kada zatreba našu pomoć, da s nama može podijeliti eventualne osobne ili obiteljske probleme koji utječu na njegov život.

Od nas se očekuje da, za vrijeme kada učenici borave u domu, preuzmemo dio zadaća koje inače izvršavaju roditelji, da se odazivamo na njihove emotivne potrebe, rješavamo međusobne svađe, budrimo njihov fizički, emotivni, socijalni i duhovni razvoj, pomažemo rješavati krize. Često neočekivano moramo reagirati i pomoći.

U domovima smo shvatili da za učinkovit odgojni rad trebamo stručnjake, savjetnike. Svugdje gdje ih imamo, koristimo njihovu pomoć u planiranim interakcijama s učenicima i roditeljima, za stručno i uspješno rješavanje problema. Savjetodavni rad, koji obavljaju za to osposobljeni savjetnici, dio je savjetodavnoga procesa.

U užem smislu savjetovanje znači interpersonalni odnos odgajatelj – učenik. Kada je u pitanju neposredna pomoć, očekuju je i učenici i roditelji od odgajatelja.

Za takav rad odgajatelji trebaju odgovarajuća znanja i sposobnosti. Na nama je da prepoznamo emocionalne probleme učenika, da im pomognemo, savjetujemo ih, a isto tako ih moramo znati uputiti ka stručnjacima koji će naš posao nastaviti tamo gdje naša znanja o savjetodavnom radu završavaju.

PRIDOBIVANJE POVJERENJA I POŠTOVANJA UČENIKA

Odgajatelji započinju uspostavljati odnos s učenicima već kod njihova dolaska u učenički dom. Među njima se stvaraju veze kroz sve vrijeme koje provedu zajedno. U odgojnoj skupini mora se odgovarajućim odgojnim djelovanjem održavati i poticati strpljenje i volja za sudjelovanjem, postići kod učenika uspostavljanje pozitivnih kontakata. Ljudi kao takvi, teže toplim međusobnim odnosima kakvih je, na žalost, u našem okruženju sve manje, zbog toga je tim važnije da odgajatelj u odgojnoj grupi stvara i održava otvorene, iskrene i sigurne odnose, koji daju podršku i koji su ishodište pomoći odgajatelja. Važno je da znamo kod učenika stvoriti osjećaj pripadnosti i potrebe za sudjelovanjem, za timskim radom!

Da bismo bili „dobri“ odgajatelji, moramo osjećati *bilo* odgojne skupine, posebice učenike kao pojedince. U razgovoru sa svakim pojedincem moramo potražiti one karakteristike koje ga čine drugačijim, pri tome moramo biti svjesni toga da su za nas bitni svi učenici, da u razgovor moramo uključiti sve, a ne samo one (pojedince) koji su otvoreniji i komunikativniji. Učenicima moramo jasno pokazati da smo tu zato da im pomažemo, zbog toga moramo uvijek biti dostupni kada nam žele povjeriti svoje osobne obiteljske probleme. Odgajatelj mora znati da je slika samoga sebe jako važna, ugrađena u socijalne odnose i proces prihvatanja odluka. U sredini, u kojoj postoji dovoljno povjerenja, učenici se usuđuju riskirati, osjećaj sigurnosti potiče

njihovu aktivnost, dakle, i veći uspjeh. Učenicima se pomaže pri otkrivanju područja na kojima su «dobri», potiče se njihova uspješnost, a i obrati se pažnja na njihove «slabe točke».

DJELOVANJE ODGAJATELJA U GRUPI

Odgojna grupa temeljna je pedagoška jedinica u učeničkom domu. Svakom pojedincu osigurava određeno mjesto, odgajatelj pak posredno ili neposredno brine za cijelu grupu i za svakoga pojedinca. Odgojna grupa daje svim svojim članovima dovoljno mogućnosti da se međusobno upoznaju i povežu.

Jedna od važnijih zadaća grupe je da se na uspostavljenom kulturnom komuniciranju razvija međusobno sudjelovanje, zajednički izvode aktivnosti, te usvaja spoznaja da se teži istom cilju.

Grupa sa svojim stajalištima i aktivnostima utječe na međusobne odnose, razvija komunikaciju i interakciju. Kao socijalno mjesto ima veliki utjecaj na pojedinca i njegov razvoj, zato odgajatelj mora poticati i stvarati primjerenu socijalnu klimu, u kojoj svaki pojedinac sebi može naći odgovarajuće mjesto i u tim se zapletenim međusobnim odnosima dobro osjećati i uspješno potvrđivati. To je sredina koja svakom učeniku mora osigurati neposredno izražavanje svojih stajališta, interesa, dogovora o zajedničkim pitanjima.

Zadaća odgajatelja u odgojnoj skupini organizirati i izvoditi rad tako da osigura odgovarajuće prilike i uvjete koji omogućavaju uspješno ostvarenje odgojno-obrazovnih zadaća i sprječava nastajanje problema.

Grupni rad s učenicima jedan je od načina pružanja pomoći grupi. Odgajatelj može svoj rad usmjeriti tako da učenici oblikuju pravila ponašanja, potiče učenike da kod izazovnih pitanja izraze svoje mišljenje i da zajednički traže rješenje. Učenici kroz to osjete da je sam proces jednako tako važan kao i njegov sadržaj. Ako uspijemo uspostaviti povjerenje, omogućili smo im da slobodno istražuju svoje vrline i osjećaje.

Središte uobičajenih djelatnosti u grupi razvijanje je intelektualnih ideja ili određenih sposobnosti. Učenici mogu razgovarati o svojim osobnim reakcijama na ono što su doživjeli.

Odgajatelj svoj savjetodavni rad može izvoditi na razini odgojne skupine, pri tome je usmjeren na učenika. Rad u skupini ne može nadomjestiti pojedinačne razgovore s učenicima. Uz informacije i podatke koje ima o skupini, važno je primijetiti pojedinca u njoj.

RAD S POJEDINCEM

Jedan od uvjeta za uspješan odgojni rad je, da odgajatelj dobro poznaje svakoga pojedinoga učenika u skupini. Između sebe su jako različiti unatoč sličnoj kronološkoj starosti. Svaki je osobnost za sebe.

Da bi mogao odgovarajuće djelovati, mora dobro poznavati svoje učenike, prihvatiti ih takve kakvi jesu, razumjeti ih. Uz uspostavljeno međusobno povjerenje moguće je zajedničkim radom odgajatelja i učenika

potražiti najprimjerenija rješenja. Individualni rad s pojedincem može jako utjecati na odgojni rad čitave skupine.

Nemoguće je oblikovati pravila koja bi vrijedila za individualni rad u svim situacijama, rad s pojedincem je poseban u svakom slučaju. Radi se o interakciji između odgajatelja i učenika, radi se o zajedničkom radu, sudjelovanju. Upravo je zato toliko važnije da se odgajatelj i učenik u domu dobro upoznaju. Iz toga proizlazi bolje razumijevanje, kojem slijedi i veće povjerenje. Sve su to pretpostavke za uspostavljanje međusobnoga sudjelovanja, i to sudjelovanja u kojem će oba sudionika naći zadovoljstvo. Odgajatelj upoznaje učenike promatrajući njihovo ponašanje u raznim situacijama, informacije dobiva i kroz razgovor. Pri tome je važno da zna slušati, da primjećuje, sluša učenika u različitim situacijama, empatičan je, pokušava sebi predočiti način na koji pojedinac doživljava različite događaje. Nema učenika koji nije zanimljiv, potrebno je vrijeme i strpljenje da otkrijemo kvalitete svakoga pojedinca, upoznati ga moramo kakav je uistinu, zato moramo detaljno i pažljivo promatrati.

Kada odgajatelj primijeti da se učenik našao u nevolji, mora znati ocijeniti prirodu njegova problema. Sama spoznaja, da učenik ima problema nije dovoljna, problem moramo prepoznati, moramo znati što se događa i na temelju toga odrediti moguće načine pomoći. Savjetovanje je učinkovito kada svi sudionici u problemu sudjeluju kod određivanja problema i kod njegova rješavanja. Zato odgajatelj ponudi savjet, pozove učenika na suradnju, omogućiti mu da se odazove.

Odgajatelj ne postavlja dijagnoze, ali je taj koji skuplja informacije, koji se savjetuje sa suradnicima, razgovara s njegovim prijateljima. Na temelju poznavanja odgovarajućih strategija pomoći, može ocijeniti može li učeniku pomoći sam, uz pomoć suradnika ili ga mora uputiti po pomoć stručnjaku.

PREPOZNAVANJE DJETETOVIH PROBLEMA

Mladi se nastoje afirmirati kao samostalne, samosvjesne osobe, nastoje pronaći svoje mjesto u okolini kojoj pripadaju, nose se sa svakidašnjim problemima prilagođavanja. Odgajatelj lakše prepozna znakove stvarnih smetnji ili problema, a teže mnoge druge teškoće, jer nema svih znanja za prepoznavanje stvarnih znakova. Odgajatelj koji zna razumjeti i saslušati svoje učenike, sigurno će razmišljati o stvarima o kojima mu pričaju, poticati će uspješno zajedničko boravljenje u skupini. Važno je sistematično opažanje ponašanja učenika i određivanje teškoća. Cilj je odrediti radi li se o stvarnom problemu i kako reagirati. Odgajatelj zato mora poznavati osnovne uobičajene oblike pomoći za vlastito primjereno djelovanje i u primjerima kada je potrebno uputiti učenika pravom stručnjaku. Za odgajatelja je važno, čak i da ne izvodi čitav postupak procjenjivanja problema, znati tijek procesa. Po J. A. Kottleru proces se odvija prema sljedećim koracima:

- upoznati djetetov svijet, obiteljsku prošlost, trenutnu životnu situaciju,
- pregled djetetovih jačih i slabijih strana,
- identifikacija svih problema, i prikriivenih, i zatomljenih,
- dijagnosticiranje djetetovih simptoma i stresova koji stvaraju problem,

- razvoj nacрта obrade.

Ništa nismo napravili ako problem prepoznamo, procijenimo ga, razumijemo, a ne pokušavamo nešto napraviti da popravimo neželjeno stanje i pokušamo postići željene ciljeve. Odgajatelj bi trebao učeniku savjetodavnim procesom pomoći kod prepoznavanja onoga što već zna i razumije, kod izrade nacрта koji će ga voditi do željena cilja i kroz taj proces trebao bi mu pružati podršku.

USPOSTAVLJANJE ODNOSA

Hoće li će naša pomoć učeniku biti uspješna, ovisi i o našoj spremnosti za razgovor, o pažnji koju poklanjamo sugovorniku. Prije no što započnemo razgovor moramo aktivirati svoju spremnost, na takav ćemo način lakše prihvaćati poruku učenika i na nju se odazvati. Učenik mora osjetiti da nam je stalo do njega i do toga što nam govori. Ako mu hoćemo pomoći ne smijemo presuđivati, jednostavnim bodrenjem mu dati do znanja da nas njegove riječi zanimaju. S tim potičemo povjerenje, dajemo do znanja da ga slušamo i pokušavamo shvatiti da smo spremni uživjeti se u njegovu situaciju. Sva nabrojena ponašanja:

pažnja,

slušanje,

empatičko odazivanje,

mogu nam pomoći da razgovorom učenika potaknemo u aktivnom istraživanju vlastitih teškoća, otkrivanju i istraživanju svojih emocija. U takvom će ozračju učenik imati povjerenja i moći će se opustiti u odgajateljevoj blizini. Na taj način možemo dobiti mogućnost da učenik, uz našu pomoć, svoje zamisli pretvori u konstruktivno djelovanje.

Kada nam se ponudi takva prilika, moramo paziti, da nas ne zavede potreba za davanjem savjeta. J. Kottler naglašava, da se potrebno odlučno oduprijeti prirodnoj sklonosti da savjetujemo što bi ljudi trebali napraviti. Kako možemo znati što je za druge najbolje? Znamo li za sebe?

KAKO POMOĆI?

Što može napraviti odgajatelj, koliko može pomoći učeniku u rješavanju problema i traženju odgovarajućih rješenja?

Najviše već s tim, da ga empatično sasluša, da ga razumije, pomogne mu pojasniti suštinu problema. U svim prilikama koje se ponude odgajatelju da pomogne, pravilno je da ih što bolje iskoristi, ponudi potporu učeniku kod traženja rješenja, hrabri ga i nudi osjećaj, da vjeruje u njegovu snagu. I onda kada je rješavanje problema potrebno prepustitiiskusnom stručnjaku, važna zadaća odgajatelja je pokazati učeniku da se na njega i dalje može osloniti.

Kako bi u tome bio što uspješniji, mora ovladati osnovnim savjetničkim sposobnostima. Odgajatelju je potrebno dati mogućnost i priliku da se odgovarajuće osposobi za savjetodavnu zadaću, te da stekne potrebne sposobnosti za učinkovito i stručno djelovanje.

ZAVRŠNA MISAO

Osnovna znanja za savladavanje različitih savjetodavnih sposobnosti odgajatelj dobiva u dodiplomskom studiju, ali i u učeničkim domovima osjećamo potrebu za dodatno osposobljavanjem koje bi odgajateljima nudilo mogućnosti da osnovno znanje o savjetodavnom radu razvijaju, produbljuju i obogaćuju.

Sistematičnom i planiranom organizacijom stalnoga stručnoga usavršavanja bila bi dana mogućnost odgajateljima da po vlastitoj prosudbi odlučuju i biraju sadržaje i programe pomoću kojih će steći znanja, za koja procjenjuju, da im trebaju za učinkovito provođenje savjetodavnih zadaća. U pitanju je uvođenje organizacijskih oblika koji će osiguravati mogućnost stjecanja dodatnih kvalifikacija.

Uspostavom ponude programa i mogućnosti fleksibilnoga izbora, koji bi uvažavali brojne posebnosti rada odgajatelja, bilo bi moguće osigurati sistematsko stjecanje dodatnih kvalifikacija i znanja koje odgajatelj u učeničkom domu treba. Usavršavanje se može provoditi na sveučilištu odnosno fakultetima pa i drugim javnim institutima, ali je neupitno potrebno podržavati njihovo organizacijsko i sadržajno povezivanje kod izvođenja, što bi omogućilo da se pojedinačne obavljene obaveze odgajatelja, koji bi se možda kasnije obrazovao za stjecanje novoga stupnja naobrazbe na fakultetu, djelomično ili u cjelini priznaju u obliku kredita.

Odluka o upisu poslijediplomskoga studija na području obrazovanja odgajatelja, zasigurno će u buduću biti sve češća.

LITERATURA

- Altrichter, H.: *Autonomie der Schule als Chance zukunftsorientierter Schulentwicklung*, v Bildung in neuen Strukturen – Autonomie der Schule, Bundesministerium für Unterricht und Kunst, Wien, 1992
- Bayer, A.: *Stressbewältigung im Jugendalter: Entwicklung und Evaluation eines Präventionsprogramms*, Psychologie und Unterricht (Zeitschrift für Forschung und Praxis), 52 Jahrgang, 1/2005.
- Kobolt, A.: *Udeleženci v institucionalni vzgoji - povezovanje in razdvajanje*, v Življenje v zavodu in potrebe otrok, Zbornik gradiv, Ljubljana, 1993.
- Kottler, J. E.: *Svetovalne spretnosti za vzgojitelje in učitelje*, Inštitut za psihologijo osebnosti, Ljubljana, 2001.
- Lipušič, B.: *Evropska šola med državo in civilno družbo*, Educa, Nova Gorica, 1997.
- Marentič-Požarnik, B.: Filozofija, doktrina in praksa v izobraževanju učiteljev., 1997. V zborniku: Izobraževanje učiteljev za tretje tisočletje, Ljubljana
- Miller, R.: *Sich in der Schule wohlfühlen*. Beltz Verlag, Weinheim und Basel, 1989.
- Novak, B.: *Šola na razpotju*, Didakta, Radovljica, 1995.
- Pšunder, M.: *Dijaški dom, mladostnik in odklonskost*, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana, 1992.
- Razdevšek Pučko, C.: Zakaj in kako spremeniti izobraževanje učiteljev. V zborniku: Izobraževanje učiteljev za tretje tisočletje, Ljubljana, 1997.
- Resman, M. in skupin avtorjev: *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1999.
- Rosič, V.: *Odgovorno-obrzojni rad u učeničkom domu*, Pedagoški fakultet, Rijeka, 1996.
- Rosič, V.: *Domski odgoj*, Grafrade, Rijeka, 2001.
- Svetina, J.: *Znamenja časov in šola*, Didakta, Radovljica, 1992.

- Vrcelj, S.: Nastavnik-izvor učenikove ugone i neugode u školi. Zbornik radova drugi međunarodni znanstveni kolokvij, Rijeka, 1999.
- Zgaga, P.: Izobraževanje učiteljev kot del sistema visokega šolstva. V zborniku: Izobraževanje učiteljev za tretje tisočletje, Ljubljana, 1997.
- Žorž, B.: *Stiska je lahko tudi izziv*, Educa, Nova Gorica, 1997.
- Pomembne teme v izobraževanju v Evropi*, Zvezek 3: Učiteljski poklic v Evropi: profil, trendi, hotenja, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ljubljana, 2004.
- Vzgojni program za dijaške domove*, Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, 28. 10. 1999.

SUMMARY

Today we are witnessing rapid changes in society, which are also reflected in the family, in terms of knowledge, the school and the teacher as well as in terms of the tutor in a student residence hall. The conditions of growing up and the possibilities of entering the world of adults have also changed significantly, and the young people are being faced with new risks and uncertainties.

Despite these changes, some basic developmental tasks of the age of adolescence have essentially remained the same. The adolescents must develop their identity and find their individual and independent way into life. It is here that the role of the school and student residence hall is very important, especially in providing students with necessary guidance and support, which will help them overcome the various barriers that life brings. Experience from school and the time they spent in a student residence hall have a significant influence on students' attitude towards their tutors and peers, on their reactions, their ability to recognise feelings and establish social relationships, their values, and their ability to adapt to societal norms and form their own identity. Students expect the tutor to be able to provide support and advice when they are confronted with a problem or need to make a decision.

What is discussed here actually is the implementation of a concept where the tutor will show interest for the student as a person, offer advice and support in finding solutions for their problems while always keeping in mind the key principle in counselling – offering advice only when the student has asked for it.

The role of an adviser is a demanding one, and tutors must be well prepared for it. Fundamental knowledge and skills can be acquired in an undergraduate programme. However, continuing education, which will help them develop the competences they need for their efficient work as advisers, is of even greater importance.